

GENTLE TEACHING OP VLAAMSE WIJZE IN DE 21ste EEUW

Karel De Corte

Sociaal-historische context

Het is nu toch al van begin de negentiger jaren dat Gentle Teaching via haar grondlegger John McGee voet aan Vlaamse wal zette. Nu de deur van het derde millennium definitief is geopend, vinden we het boeiend om eens te bekijken wat dit bij de hulpverleners en de personen met beperkingen zelf heeft teweeggebracht.

Gentle Teaching is terug te brengen tot universele waarden, die voor elke mens, waar ook ter wereld, van even groot belang zijn. Toch leren de contacten met buitenlandse vrienden dat de concrete vertaling en toepassing van Gentle Teaching overal ter wereld een andere inkleuring krijgt. Afhankelijk van de maatschappelijke en cultuurhistorische context worden er verschillende accenten gelegd. Zo ook in Vlaanderen bepalen sociaal-historische factoren in belangrijke mate de concrete vertaling van Gentle Teaching. In de loop der jaren is gebleken dat Gentle Teaching binnen de georganiseerde zorg niet altijd makkelijk voet aan de grond kan krijgen. De maatschappelijke context is hier niet vreemd aan.

Het katholieke Vlaanderen

Vooreerst is er het cultuurhistorische gegeven van **het katholieke Vlaanderen**. In alle geledingen van de maatschappij (onderwijs, politiek, vakbonden, instellingen) is de link met het katholieke bestel terug te vinden. Zo zijn er bijvoorbeeld katholieke -en staatsscholen, katholieke en pluralistische instellingen, christelijke en vrijzinnige universiteiten, enz... Dit had een enorme impact op de opvoeding van de Vlaamse kinderen van toen. De volwassenen van nu hebben het niet zozeer moeilijk met de christelijke waarden op zich, maar wel met de manier waarop velen dit opgedrongen hebben gekregen.

Gentle Teaching vertrekt vanuit humane waarden die, zoals in talloze religies, ook in het christendom terug te vinden zijn. Wanneer we het hebben over begrippen als onvoorwaardelijke waardering, verdraagzaamheid, verbondenheid, enz..., dan zijn er bij het eerste gehoor nogal wat gelijkenissen met wat de gemiddelde Vlaamse priester van op het spreekgestoelte decennia lang aan het modale Vlaamse kind heeft verteld. Dit heeft twee mogelijke reacties tot gevolg. In heel wat christelijke organisaties voor personen met beperkingen wordt Gentle Teaching gezien als oude wijn in nieuwe zakken, en betekent het geen alternatief voor bestaande pedagogische en psychologische methodieken. Negatiever zijn de reacties van mensen die vinden dat ze in het verleden katholieke dogma's hebben opgedrongen gekregen. Zij vrezen dat Gentle Teaching hen met dezelfde dogma's zal overvallen, en zij dreigen snel af te haken.

Karel De Corte - orthopedagoog
Diepestraat 18, 9860 BALEGEM
09 362 35 70 - 0479 91 88 47
info@kareldecorte.be - www.kareldecorte.be

Professionalisering van de zorg

Een tweede belangrijk maatschappelijk gegeven is de sterke professionalisering van de zorg voor mensen met een handicap. De voorbije eeuw zijn de menswetenschappelijke inzichten exponentieel toegenomen en zijn er talloze opleidingen ontstaan voor het vormen van goede hulpverleners. Resultaat is dat er heel veel goed opgeleide mensen in de social profit aan het werk zijn. Kwaliteit van zorg wordt steeds meer geassocieerd met professionaliteit en wetenschappelijkheid. Dit heeft onder meer voor gevolg dat elk psychologisch of pedagogisch model zijn waarde op dat vlak moet bewijzen. Vragen naar tastbare resultaten of wetenschappelijke bewijskracht zijn niet uit de lucht. Ook Gentle Teaching ontspringt hier de dans niet. De gemiddelde Vlaamse hulpverlener wil pas echt enthousiast vanuit het kader Gentle Teaching gaan werken als hij overtuigd is 'dat het ook werkt'.

*Gentle Teaching op Vlaamse wijze:
nadruk op effectiviteit overgoten met een methodologische saus*

De Vlaamse vertaling van Gentle Teaching legt dan ook sterk de nadruk op het methodisch aanleren van een gevoel van veiligheid en verbondenheid. Ook de verwijzing naar modellen uit de ontwikkelingspsychologie (o.a. hechtingstheorieën) en psychotherapie (o.a. relatietherapie) en hun link met Gentle Teaching zijn belangrijk. De gemiddelde Vlaamse hulpverlener heeft nood aan handvaten om zijn attitude en handelwijze aan op te hangen. Gentle Teaching behoeft dan ook op dat vlak bijzondere klemtonen.

Naast houvast als methode wil de doorsnee hulpverlener ook garanties wat betreft de **efficiëntie** in het behandelen van gedrags- en andere problematieken. Daarom is het belangrijk aan te tonen dat Gentle Teaching een volwaardig - en bovendien humaner - alternatief voor een klassieke gedragstherapeutische benadering is.

De efficiëntie van Gentle Teaching mag trouwens niet enkel afgemeten worden aan puur gedragsmatige resultaten. De verandering zit in eerste instantie bij ons, de hulpverleners, en in onze relatie met de persoon. Vanuit een onvoorwaardelijke en gelijkwaardige attitude bouwen aan een hechte relatie zorgt fundamenteel en ondergronds voor een verhoogd gevoel van veiligheid en verbondenheid. Op de lange termijn zal dit resulteren in een vermindering van gedrags- of andere problemen.

Op de vraag of Gentle Teaching "werkt", kan je de vraag stellen of het gedragstherapeutische model wel altijd zo efficiënt is. Zo kennen we mensen die decennia lang elektroshocks krijgen om zelfverwondend gedrag te voorkomen, of die duizenden keren gewelddadig zijn geïsoleerd om hen af te leren agressief te zijn. Gedragstherapie werkt bovengronds met alleen het waarneembare (gedrag), en heeft slechts op korte termijn oppervlakkige resultaten. Het beeld van een luchtmatras met een uitpuilende luchtbol is hier toepasselijk. Via gedragstherapeutische technieken kan je een uitpuilend gezwel (lees: gedragsprobleem) indrukken, op een andere plaats zal het gezwel terug verschijnen.

In het verdere verloop van deze tekst pogen we een antwoord te bieden op deze sociaal-historische context. Daarbij zullen we op een illustratieve wijze aantonen dat Gentle Teaching niet alleen een degelijk onderbouwde methodiek is, maar bovendien een volwaardig alternatief voor een gedragsmatige kijk op hulpverlening.

Gentle Teaching: filosofie, psychologie én pedagogie

Enige tijd geleden hoorde ik een arts, die voor de aartsmoelijke opdracht stond om een met het hoofd verbonden Siamese tweeling te scheiden, het volgende zeggen: “ *Het feit dat ze er zijn, verleent hen een waardigheid die niet gemeten dient te worden.*” Ieder mens, hoe kwetsbaar ook, is gelijkwaardig. Als er gemeten of gediagnosticeerd wordt, dan gebeurt dit best in termen van ‘anders’, en niet in termen van ‘minder’.

Hierin zit de filosofische kant van Gentle Teaching. McGee gaat uit van de fundamentele gelijkwaardigheid van alle mensen, ook zij die gebukt gaan onder een traumatische levensgeschiedenis, of met een verstandelijke beperking of psychische ziekte door het leven gaan. Autisme, psychose, borderline persoonlijkheid, enz... zijn een andere expressie van **de menselijke conditie** (*‘human condition’, McGee 1990*), zijn een andere verschijningsvorm van wat het betekent om mens te zijn. Autisme bijvoorbeeld maakt het heel moeilijk om zich veilig en geliefd te voelen in de onbegrijpelijke wirwar van menselijke relaties. Dit betekent echter niet dat het minder belangrijk is om veiligheid en liefde te bieden, wel integendeel. Heel geleidelijk en met begrip voor de grote moeilijkheden die autisme met zich meebrengt, zullen wij hen enkel met onvoorwaardelijke affectie een gevoel van veiligheid kunnen geven, en zodoende helpen.

Interdependence: I am because we are.

John McGee spreekt over Gentle Teaching als de **psychologie van de onderlinge afhankelijkheid** (*‘interdependence’*). Het concept onderlinge afhankelijkheid is tegelijkertijd uitgangspunt en doelstelling van Gentle Teaching. De levenskwaliteit van ieder mens wordt in grote mate bepaald door de relatie met diens omgeving. Zonder liefde, warmte en veiligheid uit onze nabije omgeving is het onmogelijk om zichzelf te ontplooien. Of bondig gezegd *‘I’m only a person through others’*. Dit geldt voor ons allen, en zeker voor hen die in de marge leven en zich via hun gedrag van ons lijken te willen distantiëren.

De onderlinge afhankelijkheid als psychologisch uitgangspunt staat in de relatie hulpverlener-cliënt onder druk. De ondersteuningsnood zorgt ervoor dat de afhankelijkheid van de persoon met beperkingen groot is, en dat er machtsverhoudingen gaan ontstaan. De verleiding om zich als hulpverlener, niet zelden met de beste bedoelingen, dominant te gaan opstellen, is bijna permanent aanwezig. In die zin zijn alle gedragstherapeutische schema’s de belichaming van deze dominantie. John McGee heeft het over behaviorisme als het kapitalisme van de ziel. Hier stelt de hulpverlener zich onafhankelijk, of erger nog, onaantastbaar op tegenover diens cliënt. De afhankelijkheid, of erger nog, de onderdanigheid van de persoon met ondersteuningsnood neemt alsmaar toe.

Gentle Teaching benadrukt het belang van de verbondenheid in elke relatie, en zeker in een hulpverleningsrelatie. Zolang wij als hulpverleners niet vanuit een onvoorwaardelijke en gelijkwaardige attitude ageren, zal er bij de persoon die we ondersteunen steeds angst en onveiligheid zijn. Laat dit nu net twee ingrediënten zijn die wij in onze relatie met onze cliënten kunnen missen als kiespijn. Willen wij voldoening (blijven) vinden in onze job, dan hebben wij in onze relatie met de cliënten ook nood aan waardering, respect en affectie van hun kant. De onderlinge afhankelijkheid als uitgangspunt voor onze basisattitude als hulpverlener is dan ook in eenieders belang.

Gentle Teaching: vriendelijk aanleren

In een poging tot definiëren spreken we over Gentle Teaching als een proces, gericht op het leren van de waarde van de menselijke aanwezigheid. Wat alle gemarginaliseerde mensen in min of meerdere mate kenmerkt, is dat zij door hun beperkingen, ziekte of levensgeschiedenis, niet in staat zijn tot het opbouwen van hechte relaties. Initiële en primaire doelstelling van onze hulpverlening moet zijn om hen dit gevoel van verbondenheid aan te leren. De beschrijving van dit leerproces bevat de pedagogische component van Gentle Teaching.

Onvoorwaardelijkheid staat centraal

Fundamenteel uitgangspunt is dat alle interacties vertrekken vanuit, zich richten op, en leiden tot **onvoorwaardelijke waardering**.

Tim is een jongetje van vier met een ontwikkelingsachterstand. Volgens prognoses van deskundigen zal hij, wat betreft verstandelijke mogelijkheden, als volwassene behoren tot de groep van mensen met een matige verstandelijke beperking. Bijna de helft van zijn leven stond totnogtoe letterlijk in het teken van overleven. Hij werd geboren met ernstige medische problemen, heeft meerdere hartoperaties ondergaan, lijdt aan epilepsie en was in totaal anderhalf jaar gehospitaliseerd. Op dit moment is de gezondheidstoestand van Tim stabiel en zijn er geen acute problemen. Dit laatste kan echter niet gezegd worden over zijn gedrag. Hij is motorisch heel actief – sommigen zeggen hyperactief - en kan heel moeilijk opgelegde grenzen aanvaarden.

Tims ouders, vroeger fervente bioscoopgangsters, hadden in geen vier jaar nog een film gezien. De zorg voor Tim had hen helemaal opgeslorpt. Bruno, een vriend van de familie, had voorgesteld om eens een avond te komen oppassen. Na lang twijfelen en aandringen van Bruno waren ze op het aanbod ingegaan. Zichzelf oppeppend met de overtuiging dat ze die zorg alleen aan Bruno wilden toevertrouwen, vertrokken ze met de mobiele telefoon op trilstand naar de bioscoop. Ten huize van Tim ontrolt zich op dat moment de volgende situatie.

Tim en Bruno zitten samen op het tapijt en spelen met de autootjes. Tim eist daarbij een heel actieve rol van Bruno, maar alles verloopt bij aanvang zonder noemenswaardige problemen. Tot het moment dat Tim, zonder een voor ons duidelijke en zichtbare aanleiding, begint te slaan op Bruno's wang. Daarbij toont Tim zich niet boos, wel integendeel, hij lacht. Het lijkt eerder een experiment of zoektocht naar Bruno's reactie. Deze laatste echter vindt het niet leuk, vooral omdat Tim steeds harder begint te slaan.

Bruno, hier in de rol van opvoeder, kan dit probleem op twee totaal verschillende manieren aanpakken.. Hij kan Tim, bijvoorbeeld via een tik op de handen, proberen duidelijk maken dat hij het niet leuk vindt geslagen te worden. Hier geeft Bruno een negatieve, dus voor Tim, onaangename reactie op diens gedrag in de hoop dat de negatieve ervaring hem zal leren dat slaan niet mag.

Tweede optie voor Bruno is om een totaal verschillende benadering te volgen. Hij ziet een kind in het lichaam van een jongen van vier, maar niet met de verstandelijke, communicatieve en emotionele mogelijkheden van een gemiddelde vierjarige. Bovendien neemt hij de ganse context en levensgeschiedenis in ogenschouw, en denkt daarbij aan de ontelbare pijnervaringen, het gegeven dat hij voor het eerst zonder zijn ouders is, enz... Bruno kijkt dus niet enkel naar het uitwendig waarneembare gedrag, maar probeert Tims persoon in zijn totaliteit mee te nemen bij de inschatting van het slaan. Bruno beslist om zichzelf tijdens het slaan te beschermen. Hij neemt Tims hand en leidt het naar zijn baardige wang om te aaien en te strelen. Tim schaterlacht door het kriebelige gevoel aan zijn handpalm. Ook hier wil Bruno een leerproces op gang brengen. Hij wil Tim aanleren dat strelen even aangenaam, en in dit geval, zelfs leuker is dan te slaan.

In bovenstaand voorbeeld heeft Bruno de keuze tussen een voorwaardelijke en onvoorwaardelijke houding. De gedragstherapeut inspireert zich op leertheoretische principes en handelt vanuit voorwaardelijkheid. De begeleider reageert positief, via beloning of een andere vorm van positieve bekrachtiging, op het 'gewenste' gedrag van de cliënt. In het omgekeerde geval zal hij het 'ongewenste' gedrag bestrijden met technieken als bestraffen, negeren, time-out, enz... Elke interventie gebeurt dus 'op voorwaarde dat...'. Niet onlogisch als we vaststellen dat het 'voor wat hoort wat-principe' ons vanuit onze cultuur, opvoeding en onderwijs is meegegeven. John McGee spreekt hier van een moraliteit van consequenties ('*morality of consequence*', McGee, 1990). Ons ganse westerse samenlevingsmodel is gebouwd op een 'als..., dan...-moraliteit'. Als je braaf bent, krijg je snoep. Als je goed studeert, haal je een diploma. Als je iets fout doet, dan volgt een straf of boete... Gedragstherapie is dan ook niets meer dan een logisch product van deze moraliteit. Vraag is echter of dit in de ondersteuning van kwetsbare, gemarginaliseerde mensen de meest humane en efficiënte benadering is.

Het trauma van de voorwaardelijkheid

Aangeleerde hulpeloosheid

Heel wat volwassenen met verstandelijke beperkingen lijden onder het trauma van de voorwaardelijkheid. Zeker diegenen met een lang instellingsverleden zagen hun ontplooiingsmogelijkheden beknot door een hulpverleningsstijl gebaseerd op voorwaardelijkheid.

Waarom zou je je de moeite getroosten om jezelf te bedienen aan tafel, als er wel altijd een begeleider is om je terecht te wijzen, of om je te waarschuwen voor jouw gewicht? Waarom zou je eens extra de vaat doen, als je weet dat hieraan, in tegenstelling tot voor andere taken, geen beloning vast hangt?

Na jarenlange voorwaardelijke bejegening zijn heel wat mensen 'aangeleerd hulpeloos' geworden. Dit is meest herkenbaar op het vlak van zelfredzaamheid met als gevolg een houding van "Waarom zou ik zelf mijn veters leren knopen, als er telkens iemand is die het blijkbaar beter doet voor mij."

Maar deze hulpeloosheid situeert zich ook – zij het minder herkenbaar – op het relationele en morele vlak. Een permanente gedragsmatige en voorwaardelijke bejegening stond in veel gevallen een optimale sociale en morele ontwikkeling in de weg. *Waarom zou ik zelf respect tonen t.o.v. mijn omgeving, als ik me nooit respectvol behandeld heb gevoeld? Waarom zou ik zelf geen geweld mogen gebruiken, als ik honderden keren manu militari in time-out ben gevlogen? Waarom zou ik nog doen wat mijn begeleiders vragen, als er geen extra zakgeld of een andere beloning aan vast hangt?*

Hechtingsstoornissen

Ervaring leert dat het jaren kan duren vooraleer mensen het juk van de voorwaardelijkheid kunnen afwerpen, en voldoende veiligheid en vertrouwen hebben opgebouwd om met hun begeleiders een onvoorwaardelijke relatie aan te gaan. Personen met hechtingsstoornissen zijn door verwaarlozing of andere vormen van misbruik zelfs in die mate beschadigd dat ze zich nooit nog voldoende geborgen zullen weten om op een onvoorwaardelijke manier benaderd te worden. Hoe kan een baby die vanuit het wiegje een hand ziet naderen, de ene keer om te strelen, de andere keer om te slaan, later, na jaren misbruik, ooit een gevoel van basisveiligheid aanleren? Ook, en nog het meest voor deze kwetsbare mensen, biedt Gentle Teaching een broodnodig alternatief. Als hulpverlener is het onze plicht om hen met heel veel liefde te benaderen, zelfs al biedt dit op korte termijn weinig of geen gedragsverbetering.

Nele is een dertiger die sedert kort *beschermd* woont. Vroeger woonde ze in een tehuis. Daar had ze bijna dagelijks conflicten met medebewoners en begeleiders. Nele heeft verstandelijk heel veel mogelijkheden en heeft geen aangeboren fysieke beperkingen. Dus, op het eerste gezicht heeft zij alles om zelfstandiger te kunnen gaan wonen. Dit is echter buiten haar sociaal-emotionele ontwikkeling gerekend. Nele kan woede -en vreugde-uitbarstingen aan snel tempo afwisselen. In het uiten van haar gevoelens doet ze dit daarenboven op een kinderlijke manier.

Als je Nele op zo'n moment enkel zou horen (zonder haar te zien), dan zou je denken aan blijdschap, boosheid of verdriet van een kind van vier. Haar taalgebruik verschilt van dat van een kleuter omdat ze de verstandelijke mogelijkheden heeft van een twaalfjarige. Hierin zit het grote probleem voor iedereen in Nele's omgeving. Ze gebruikt de woorden van een volwassene, maar heeft niet hetzelfde emotionele ontwikkelingsniveau. Hierdoor geeft ze de indruk een gesprek te kunnen voeren, keuzes te kunnen maken en beslissingen te kunnen nemen als een vrouw van dertig. Ze beschikt echter niet over de emotionele gevormdheid om deze keuzes en beslissingen te kunnen dragen.

Nele is iemand met een hechtingsstoornis en heeft, wat in het vakjargon een borderline persoonlijkheidsstoornis, genoemd wordt. Nele komt uit een allesbehalve warm nest, en is haar ganse jeugd het slachtoffer geweest van psychische terreur. Zij heeft in verschillende instellingen verbleven, en de contacten met haar ouders waren altijd problematisch.

Als ze voor de ouders niet te veel tot last, en dus 'braaf', was geweest, dan kon ze op weekend komen. Liep het volgens de ouders niet zoals zij wilden, dan dreigden ze ermee haar te laten opnemen in een strenge instelling. Het bleef niet altijd bij een dreigement...

Intussen is Nele dertig jaar, en wil ze haar droom om onder begeleiding op een studio te gaan wonen, waarmaken. Alle hulpverleners die haar sedert jaren omringen, geven al lang een unaniem positief advies. Reeds jaren smeekt ze bij haar ouders, maar ze blijft op een formeel njet stuiten. De ouders dreigen er zelfs mee om elk contact met haar te verbreken en haar niet meer als hun dochter te zien. Enkele jaren geleden hebben ze dit trouwens ook gedaan met één van haar beide broers. Intussen woont ze zelfstandiger, en heeft ze sedert meerdere jaren geen contact meer met haar ouders.

Om Nele emotioneel te laten overleven met haar keuze én de consequenties is het denkkader Gentle Teaching uitermate belangrijk. Haar hierboven beschreven context en levensgeschiedenis verplicht er ons ethisch toe haar onvoorwaardelijk te accepteren. We moeten met andere woorden het juk van de voorwaardelijkheid afwerpen, en Nele waarderen om wie ze is, en niet om wat ze doet. Alleen zo bestaat er een, weliswaar kleine kans om een zekere psycho-emotionele stabiliteit op te bouwen. Dat betekent concreet dat wij in de omgang met Nele elke afwijzing moeten vermijden. Als je weet dat ze in staat is om je verbaal heel agressief te benaderen, of dat ze bij gemaakte afspraken die ons heel wat inspanning hebben gekost, gewoon niet komt opdagen, of dat ze je urenlang mokkend kan zitten negeren, of dat ze haar gezondheid geweld aan doet door dagen en weken nauwelijks te eten... dan is het onvoorwaardelijk waarderen een bijzonder zware opdracht. Zo slaag ik er meestal maar in februari in om haar een nieuwjaarsknuffel te geven. Niettegenstaande ik haar in januari al twintig keer heb gezien, wacht ik tot ze zich emotioneel toegankelijk toont. De twintig vorige keren zeg ik, niettegenstaande haar norske reactie, steeds vriendelijk goedendag. Tegen beter weten in zal ik haar de eenentwintigste keer met heel veel affectie knuffelen. Alleen jarenlang én systematisch deze onvoorwaardelijke attitude aannemen, kan haar fundamenteel wantrouwen verminderen.

Afstand – nabijheid

Hét devies vanuit Gentle Teaching als het gaat over de omgang met hechtingsgestoorde mensen is om de bodemloze emmer met liefde, warmte en affectie te blijven vullen. Onvoorwaardelijk waarderen als antwoord op de oneindige en onmogelijke roep om geborgenheid. Hierbij duikt geregeld de vraag op hoe om te gaan met mensen met ambivalente hechtingsstoornissen. Zij hebben bijzonder veel moeilijkheden om relationeel een goede balans te vinden tussen afstand en nabijheid. Zo ook Maya...

Sedert enige tijd werkt Kim, een jonge enthousiaste begeleidster van 23, in het huis van Maya. Maya en Kim hebben sinds hun eerste contact het gevoel dat het bijzonder goed klikt. Naast hun identieke leeftijd, voelt Maya zich bijzonder aangetrokken tot haar nieuwe begeleidster en kweekt heel snel een grote interesse voor alles wat Kim in haar vrije tijd doet. Kim op haar beurt is bijzonder opgetogen over het feit dat ze zo snel een vertrouwelijke relatie heeft kunnen opbouwen met één van haar bewoners.

Maya is als baby te vondeling gelegd en heeft haar biologische ouders nooit gekend. Ze heeft in talloze instellingen gewoond, en heeft een pleegmoeder met wie de contacten de laatste jaren turbulent verlopen. Periodes waarin ze er met open armen wordt ontvangen, worden afgewisseld met hoogoplopende ruzies en maandenlange stiltes.

Enkele dagen geleden heeft Maya een woorden gehad met haar pleegmoeder, en heeft Maya gezegd haar nooit meer te willen zien. Maya heeft de afgelopen dagen troost en steun gezocht en gevonden bij Kim. Andere begeleiders spreekt Maya nog nauwelijks aan, alles zal en moet door Kim beantwoord of opgelost worden.

Tijdens het daarop volgende weekend werkt Kim op zaterdag en laat zich ontvallen dat ze 's avonds met haar vrienden naar een fuif in de buurt gaat. Maya vraagt of ze niet kan meegaan. Kim ziet hier niet echt graten in want Maya kan nu wel een opkikkertje gebruiken. Bovendien denkt ze dat het alleen maar voor meer toenadering kan zorgen in hun relatie. Maya fuift leuk mee, en alles verloopt er naar wens.

De dag erna is Maya vrij en komt Tom op dienst. Tegen de middag is Maya nog niet uit bed, en Tom gaat eens kijken. Maya geeft te kennen dat ze niet opstaat zolang Kim er niet is. Eerst geeft Tom vriendelijk aan dat Kim vandaag vrij heeft, maar onmiddellijk volgt er een enorme woede-uitbarsting. Maya begint zichzelf te slaan en eist dat ze onmiddellijk Kim's privé-nummer wil. Om haar enigszins tot rust te laten komen, laat hij haar bellen. Aan de telefoon vraagt ze smekend aan Kim of ze onmiddellijk kan komen, want dat ze met Tom niet over haar problemen met haar pleegmoeder kan praten. Kim laat haar vriendelijk, maar onzeker en verveeld weten dat ze niet kan. Daarop loopt Maya hysterisch wenend weg, en voelt zich door iedereen, zelfs Kim, in de steek gelaten...

Het voorbeeld van Maya zal heel wat hulpverleners bekend voorkomen. Hier stelt zich het probleem van hechtingsgestoorde mensen die zich letterlijk en figuurlijk vastklampen aan iemand. Op het moment dat de afstand zo klein wordt, wordt dit zo bedreigend dat ze op een abrupte manier de relatie breken. De begeleider dient dus een optimale balans tussen afstand en nabijheid te zoeken. Velen vragen zich af of een Gentle Teaching benadering niet teveel de nadruk legt op het nabij komen, met de risico's van dien. Naar mijn mening pleit Gentle Teaching ervoor om met grote omzichtigheid naderbij te komen, maar anderzijds ook goed jouw grenzen vast te leggen en deze duidelijk te maken. Kim heeft, overigens met de beste bedoelingen, geen grenzen aangegeven en zich te verregaand geëngageerd tegenover Maya. Gentle Teaching pleit ervoor om als hulpverlener jouw grenzen niet hoger te leggen dan het engagement dat je wil en kan aangaan in de relatie. Doe je dit wel, dan betekent dit onrecht voor de persoon in kwestie.

John McGee heeft het in zijn boek 'Being with others' (1990) ruimer over 'gemarginaliseerde mensen, als diegenen die niet kunnen opkomen voor zichzelf, die achter lopen door een verstandelijke beperking, die verward zijn door een psychische ziekte, die gebukt gaan onder de ellende van armoede en gebrek aan gelegenheid om hun talenten te ontplooien'. Ondanks het feit dat de achtergrond en verschijningsvorm van hun marginaliteit verschillend kan zijn, hebben zij, meer dan wie ook, een grote nood aan affectie en verbondenheid.

Zich inspirerend op de inzichten van Vygotsky, Bowlby, Stern, Ainsworth,... heeft McGee het over de hechtingsfase in de morele ontwikkeling van de mens. Deze fase voltrekt zich in de eerste levensjaren en leert een kind om zich veilig en geliefd te voelen. Iedereen kent wel het spelletje met een baby of kleine peuter waarbij je je handen voor je gezicht houdt, en dan 'kiekeboe' zegt terwijl men de handen wegdoet. Door je gezicht te tonen, laat je het kind weten dat je niet weg bent. Het kind zal zich veilig, opgelucht en gelukkig voelen als je 'terug bent' en het jouw gezicht terugziet.

Bij heel wat gemarginaliseerde mensen is dit helemaal niet zo, en maakt onze aanwezigheid hen precies angstig. Wij kunnen iemand met autisme met veel liefde benaderen, hijzelf kan doodsangsten doorstaan als wij te dicht komen.

Via onze onvoorwaardelijke attitude proberen we, wat Bowlby noemt, nieuwe herinneringen ('new memories') en mentale representaties te installeren. Dit zal bij de persoon met diepe verstandelijke beperkingen op een totaal andere manier moeten gebeuren dan bij de jeugd delinquent, maar vast staat dat beiden er nood aan hebben om een gevoel van verbondenheid aan te leren. Dit leerproces verloopt over verschillende fasen en brengt ons bij Gentle Teaching als methodiek.

Van veiligheid over engagement naar waardering

Als hulpverlener werken vanuit Gentle Teaching vergt een grote discipline en veerkracht. Met een groot gevoel voor de verbondenheid die de cliënt tegenover jou voelt, ontmoet je elkaar. In het leertraject richting een grotere verbondenheid, zijn er vier verschillende fasen. We illustreren dit best aan de hand van een therapieessie van John met Anita, een vrouw met ernstige verstandelijke beperkingen en autisme. Tot voor de sessie leidt ze een geïsoleerd bestaan in een grote voorziening. Zo geïsoleerd dat ze permanent op haar kamer leeft en nauwelijks iemand in dezelfde ruimte toelaat. Ze draagt kledij die bestand is tegen haar 'scheurgedrag' en verwondt zichzelf geregeld. Op dat moment start John met haar de therapieessies.

1. Bij de ander willen ZIJN.

Bij aanvang leert hij Anita aan dat zijn aanwezigheid niet noodzakelijk bedreigend hoeft te zijn. Het gaat hier over een weken durend proces dat start bij zacht pratend wuiven door de deurkier tot enkele seconden samen in de kamer zijn. John wil haar duidelijk maken dat zijn aanwezigheid voorspelbaar waardierend is, en dus veilig. De warmte van zijn woorden, gebaren en aanraking én zijn absolute tolerantie, zelfs tegenover verwerping, karakteriseren zijn houding. Niettegenstaande dat Anita hem verschillende keren aanvalt en probeert te bijten, verandert er niets aan zijn houding en blijft hij haar op dezelfde warme manier benaderen.

Dit is nieuw voor Anita, want vroeger veranderde de houding van de omgeving wél na een aanval. Meestal reageerden de begeleiders boos of bang en bleven ze weg. Soms gebeurde het zelfs dat er verschillende mensen met witte schorten haar een prik kwamen geven waarvan ze heel moe werd... Met John was het anders, en zag je dat de afstand tussen hen, letterlijk en figuurlijk, iets minder groot werd. Deze verwondering bij Anita om de onverwachte en blijvende liefdevolle benadering moet als katalysator dienen voor een intens en langdurig leerproces. De 'aha-erlebnis' dat niet iedereen haar alleen achterlaat bij moeilijke momenten kan leiden naar minder angst en meer veiligheid bij Anita.

In deze fase is er dus absolute tolerantie en is het onmogelijk voor Anita om iets verkeerd te doen. Wat er ook gebeurt, John blijft positief en waardierend. Zelfs indien de grens van zijn eigen veiligheid wordt bereikt, zal hij zichzelf beschermen, maar nooit afwijzend of veroordelend reageren.

2. Dingen MET de ander willen DOEN

Eenmaal Anita heeft geleerd dat John's aanwezigheid geen bedreiging vormt, wat voor iemand met haar kwetsbaarheden allerm minst evident is, wil hij een stap verder gaan. Hij wil werken aan het engagement in hun relatie. John probeert nu samen met Anita iets te *doen*. De activiteit bestaat uit het sorteren van lepels, messen en vorken in een bestekmand. De nadruk ligt hier niet op het volbrengen van de taak, maar wel na te gaan of Anita iets wil doen MET John.

In deze fase is het een groot succes dat Anita aan dezelfde tafel wil zitten. John sorteert zelf het bestek en praat op een warme manier tegen haar. Doet ze iets met het bestek, dan is dit goed, doet ze niets, dan is dit ook goed. Het moge duidelijk zijn dat goed sorteren hier absoluut niet belangrijk is. Deze techniek wordt 'foutloos leren' ('errorless teaching') genoemd, met andere woorden, het is onmogelijk om fouten te maken.

3. *Dingen VOOR de ander willen doen*

In de derde stap probeert hij Anita tot nog meer engagement te bewegen, en vraagt hij haar om het bestek in zijn plaats te sorteren. Verschil met de vorige stap is dat het engagement niet beperkt blijft tot dingen doen in elkaars aanwezigheid. De stap naar het engagement waar iets gedaan wordt voor iemand, wordt hier gemaakt. De eerste vorken worden door John zelf in het mandje gelegd, daarna leidt hij letterlijk haar handen, om er uiteindelijk toe te komen dat ze zelf verder doet.

De eerste drie stappen in het leerproces voltrekken zich volledig in de individuele man op man – situatie tussen de cliënt en de hulpverlener. Hierbij wordt er verondersteld van de begeleider dat hij veel souplesse aan de dag legt. McGee heeft het hier over 'stretching'. Dit betekent dat je als begeleider seconde per seconde afweegt in welke fase de cliënt zich bevindt, en als het ware als een jojo beweegt van de ene fase naar de volgende, en terug indien nodig.

Op een bepaald moment spuwt Anita in John's gezicht. Dit interpreteert hij als een signaal dat hij te snel is gegaan, waarop hij op dezelfde positieve manier een stapje terugkeert en zélf meer engagement toont.

4. *Dingen voor de ANDEREN willen doen*

Hier probeert John aan Anita aan te leren wat de betekenis is van onvoorwaardelijke waardering. Bedoeling is dat Anita leert hoe ze waardering kan krijgen en geven aan haar omgeving. Hier komt het er op aan het aangeleerde gevoel van verbondenheid in aanwezigheid van John uit te breiden naar meerdere mensen. McGee spreekt hier over het vormen van 'zorggemeenschappen' ('communities of caring'), waarbij familieleden, medebewoners en hulpverleners een actieve rol krijgen.

Onze handen, mond en gezicht als werktuigen

*“Do we touch people? Yes, often.
Do we need touch? Yes, all the time.” (John McGee)*

Dialogo is de centrale strategie om gemarginaliseerde mensen dichterbij ons te brengen. Met dialogo bedoelen we onze totale communicatie, dus niet alleen onze woorden, maar ook onze aanrakingen, gezichtsuitdrukking en gebaren. De werktuigen die we ter beschikking hebben, zijn dan ook onze handen, mond en gezicht. Om het belang van deze instrumenten in het aanleren van een gevoel van verbondenheid aan te tonen, hoeven we maar te kijken naar hoe ouders omgaan met hun kleine kinderen. Het ontelbare keren knuffelen, kussen, strelen en aaien van een baby zijn de meest directe en duidelijke boodschap naar het kind dat het zich veilig en geborgen mag voelen. Zonder dat een pasgeborene één woord begrijpt, praten mama en papa voortdurend. Niet de inhoud van de woorden, maar de warmte en herkenbaarheid van hun stem zijn rustgevend. Als de baby onophoudelijk en lawaaiig huilt, dan zal mama fluisterend en met zachte stem haar kind proberen te sussen. In het omgekeerde geval, als het kind bleekjes en ziekjes in bed ligt, zullen de ouders het bekkentrekkend en met uitgelaten stem proberen op te monteren.

Gentle Teaching veronderstelt een intensief gebruik van de lichaamstaal. Met ons ganse lijf hebben we altijd onze gereedschapskoffer bij. Ervan uitgaande dat veel van onze mensen in hun morele en emotionele ontwikkeling niet veel verder staan dan een klein kind, zal onze fysieke en verbale ‘aanraking’ ook voor hen heel belangrijk zijn. Bij de vrouw met diep verstandelijke beperkingen zullen we met knuffels en strelingen de meest duidelijke boodschap geven. Bij de zwakbegaafde jeugd delinquent zullen een high five of schouderklop, en onze liefdevolle woorden wenselijk zijn. De manier waarop we in dialogo gaan zal verschillen, maar elke interactie die waardering uitdrukt, geweld voorkomt en de verbondenheid stimuleert, is waardevol en bruikbaar.

Gentle Teaching in crisissituaties

Pol gaat uit de bol.

Pol is een struise dertiger en woont samen met elf andere personen met verstandelijke beperkingen in een tehuis. Hij is getekend door een bijzonder moeilijke levensgeschiedenis. Zijn vader heeft hij maar korte tijd, en meestal dronken, gekend. Zijn moeder kon al snel de zorg voor hem en zijn zwakbegaafde zus niet meer aan waardoor hij in verschillende instellingen terecht kwam. Met zijn iets oudere zus heeft hij een bijzonder hechte band, zelfs in die mate dat er vermoedens zijn van een incestueuze relatie tussen beiden. In het voorbije half jaar zijn zowel zijn moeder, na een slepende ziekte, als zijn zus – hoogzwanger aangetroffen op haar appartementje - overleden. Iedereen rond Pol leefde heel erg mee, en had heel veel schrik van hoe hij deze mokerslag zou verwerken. Maar, de eerste maanden toonde Pol weinig verdriet, wel integendeel, hij was over het algemeen vrij uitgelaten. Als hij over moeder en zus praatte, dan ging het meestal over meubels en andere spullen die nu van hem alleen waren.

Karel De Corte - orthopedagoog
Diepestraat 18, 9860 BALEGEM
09 362 35 70 - 0479 91 88 47
info@kareldecorte.be - www.kareldecorte.be

Op een avond, net voor het avondeten, was Pol totaal over zijn toeren. Hij was teruggekomen van zijn werk, en gedroeg zich heel agressief naar alles en iedereen in zijn buurt. Anja, de enige begeleider op dienst, wist dat Pol wel eens humeurig kon zijn, maar vond het nu toch wel anders. Ze poogde met de schrik op het lijf op hem in te praten en hem zo tot rust te brengen. Dit lukte in eerste instantie niet. Een tiental medebewoners waren ook aanwezig in de woonkamer. De meeste hadden uit schrik al zelf de kamer verlaten, aan de anderen vroeg Anja hetzelfde te doen.

Op dat moment plaatste ze zichzelf letterlijk tussen Pol en de anderen. Pol gooide een vaas aan diggelen, maar Anja richtte haar aandacht volledig op haar eigen veiligheid en die van de anderen. Een nieuwe vaas kan je altijd kopen, dacht ze. Constant bleef zij met een rustige en warme stem inpraten op Pol, en hem, berekend op alle gevaren, zachtjes te benaderen. Hierbij doet ze permanent aan 'stretching', en poogt steeds nabij te komen als het kan, en letterlijk afstand te nemen als het moet.

Niettegenstaande ze zelf heel veel schrik had, bleef ze elke afwijzing in woorden, stemsterkte en intonatie vermijden. Na een tiental minuten voelde ze zich nabij genoeg om Pol te vragen naar zijn kamer te gaan. Pol, al iets meer aanspreekbaar, volgde niet zonder moeite. Beducht voor het gevaar, raakte ze hem zachtjes aan, sloeg haar arm om hem heen en streekte zijn wang, steeds herhalend dat alles wel goed kwam. Met dezelfde positieve en warme houding bleef Anja een tiental minuten bij hem op de kamer. Pol weende onophoudelijk en vertelde dat hij zijn moeder en zus zo miste. Nadat hij enigszins tot rust was gekomen, bood Anja hem aan om zijn favoriete cd te beluisteren. Ze maakte hem duidelijk dat de medebewoners haar nu nodig hadden, en dat ze zijn eten wel op de kamer zou brengen.

De dag erna hebben Anja en Pol het gebeurde nog eens grondig doorgepraat. Daarbij heeft ze de gevoelens van schrik en angst bij haarzelf en de medebewoners niet onbesproken gelaten. Diezelfde avond heeft ze als moderator een babbel geleid tussen Pol en zijn medebewoners. Pol heeft heel veel gepraat over zijn moeder en zus, de anderen over hoeveel schrik ze hadden van hem. Zowel Anja als Pol hadden het gevoel dat ze nu dichterbij elkaar stonden dan ervoor. Toch vond een aantal huisgenoten dat Pol een straf verdiende...

We overlopen de situatie en hoe deze vanuit een gedragsmatige visie kan benaderd worden en vergelijken dit met de werkwijze van Anja, die geënt is op Gentle Teaching. Waar men in gedragstherapeutische middelen over acting-out zou spreken, heeft Anja ervoor gekozen om Pol als persoon te zien, inclusief zijn vroege en recente levensgeschiedenis. De afzondering op zijn kamer zou time-out genoemd worden, en als bedoeling hebben veiligheid te creëren. Bovendien moet deze afzondering in eenzaamheid gebeuren in een kale onaangename time-out ruimte, om Pol af te leren agressief te zijn. Anja daarentegen is ervan uitgegaan dat Pol haar warmte en nabijheid nu, ondanks het feit dat hij alles en iedereen uit zijn buurt wegsloeg, meer dan ooit nodig had. Evenzeer wou Anja veiligheid creëren via de afzondering op zijn kamer, maar bovendien wou ze hem leren dat, wat er ook gebeurt, zij onvoorwaardelijk nabij blijft.

De belangrijkste gevolgen situeren zich echter op de lange termijn in de relatie tussen Pol en zijn begeleiders. Het samen 'overleven' van een dergelijke crisissituatie zorgt ervoor dat er meer vertrouwen en minder afstand is tussen Pol en Anja.

De dag erna is ze met heel veel zelfvertrouwen, ja zelfs trots, op dienst gekomen, omdat ze er een bewoner bij heeft die haar ook in moeilijke momenten vertrouwt.

Had Anja een paar mannelijke collega's moeten oproepen om Pol op een gewelddadige manier in TO te krijgen, dan waren er alleen verliezers. Pol die met een immens schuldgevoel zou opgezadeld zitten en schrik heeft voor de gevolgen. Bij Anja zouden machteloosheid en het gevoel gefaald te hebben, overheersen.

Bij deze is de overbodige vraag naar de efficiëntie naar mijn mening voldoende beantwoord.

Pol gaat sedert enkele maanden volledig ontworteld en alleen door het leven. Het enige wat hij verdient, is ons eindeloos begrip en onze onvoorwaardelijke steun. Bovendien zal onze consequente onvoorwaardelijke houding in de komende moeilijke jaren ervoor zorgen dat zijn angst om er alleen voor te staan, vermindert. Gedragmatig verder denkend, zal het ervoor zorgen dat hij in moeilijke momenten andere, minder gewelddadige oplossingen zoekt om aan zijn gevoelens uiting te geven. Anja en zijn andere begeleiders zullen op de moeilijke momenten niet meer als een rode lap voor een stier werken, maar eerder een reddingsboei zijn.

Grensoverschrijdend gedrag: zijn Gentle Teaching en gedragstherapie dan echt onverzoenbaar?

Op het eerste gezicht lijkt dit het geval. Waar gedragstherapie staat voor voorwaardelijkheid en conditionering, staat Gentle Teaching voor onvoorwaardelijkheid. Heel wat intelligente wetenschappers staan aan de wieg van de leertheorieën, en het zou dus al te simplistisch zijn om een gedragstherapeutische benadering af te doen als nonsens. In bepaalde specifieke situaties – hierbij denk ik onder andere aan de bijzondere jeugdzorg – lijkt het me zelfs aangewezen om gedragstherapie en Gentle Teaching hand in hand te laten gaan. Hierbij een voorbeeld ter verduidelijking.

Brit is een dertigjarige vrouw die sedert korte tijd in beschermd wonen een onderkomen heeft gevonden. Onderkomen is het goede woord, want na haar schooltijd heeft ze gependeld tussen een leven op straat en langdurige opnames in een psychiatrisch ziekenhuis. De opnames stonden veel meer in het teken van het voorzien van een dak boven haar hoofd, dan in het teken van een psychiatrische behandeling.

Het (over)leven op straat en in de kroegen heeft ervoor gezorgd dat ze een, op zijn zachtst gezegd, heel eigen normbesef en waardepatroon heeft opgebouwd. Ondermeer het jarenlange misbruik van vooral mannelijke belagers hebben ervoor gezorgd dat Brit met een bijzonder negatief zelfbeeld zit. In haar dagelijks functioneren heeft zich dit vertaald in een diep geworteld wantrouwen ten opzichte van iedereen, inclusief haarzelf.

Concreet wil Brit, die een hart van koekenbrood heeft, door iedereen graag gezien worden, en daarvoor heeft ze alles over. Als een man op café haar vraagt om de koffer in te duiken in ruil voor een knuffelbeertje, dan doet ze dit zonder aarzelen.

Al snel blijkt dat het bijzonder moeilijk is om met Brit afspraken te maken. Als er geen uur is afgesproken dat ze thuis verwacht wordt, dan komt ze helemaal niet en is iedereen ongerust. Als er hierover noodzakelijkerwijs afspraken gemaakt worden, dan komt ze deze systematisch niet na. Het lijkt alsof Brit niet zonder begrenzing kan en tegelijk begrenzing vraagt om ze te kunnen overschrijden.

Het nieuwe begeleidingsteam van beschermd wonen kiest voor **Gentle Teaching**, en dus om haar op een onvoorwaardelijke manier tegemoet te treden, haar te aanvaarden zoals ze is, met inbegrip van haar normen- en waardepatroon. Op zich niet zo'n makkelijk uitgangspunt omdat haar begeleiders, medebewoners en hun netwerk, en de voorziening er fundamenteel andere normen en waarden op na houden. De begeleiding kiest voor een relatieopbouw gestoeld op **wederzijds vertrouwen en respect, authenticiteit, engagement en verantwoordelijkheid**.

Uiteindelijk doel is om *grenzen te laten vervagen* en hiermee verder te werken. De ervaring leert de begeleiders al snel dat Brit de waarden van waaruit ze willen werken, niet kent. Als het goed gaat met Brit, en net op het moment dat je denkt dat je vanuit diepgaande empathie haar vertrouwen hebt gewonnen, kan ze dit vertrouwen op de meest grove manier beschamen.

Het gaat zo ver dat haar begeleiders soms denken dat Brit begrenzing als veilig ervaart. Ze dwingt haar begeleiders als het ware in een gedragstherapeutische rol. Een rol waarbij ze beloond wordt als ze de afspraken nakomt, en bestraffing vraagt als dit niet het geval is. Een positie die de begeleiders verplicht om een relatie aan te gaan met **controle, toezicht en begrenzing** als basisingrediënten. In periodes dat Brit het moeilijk heeft, ontaardt dit dan in een waterval van afspraken, overtredingen en bestraffingen voor de gemaakte overtredingen. Hier vormt **gedragstherapie** het kader en heeft de aanpak als doel om *grenzen vast te leggen* en hiermee te werken.

In de omgang met Brit hebben haar woonbegeleiders als het ware pingpong gespeeld tussen beide benaderingen. Op goede momenten richt men de focus op waarden die Gentle Teaching ons voorspiegelt, in moeilijke tijden stapt men in het gedragstherapeutisch kader. Onze doelstelling moet zijn om een strategie in het voor Brit begrijpbare, gedragstherapeutisch kader uit te bouwen, maar vertrekkende vanuit en resultaten opleverend op het vlak van de Gentle Teaching-waarden. Wat betekent dit nu in mentaal voor Brit?

De woonbegeleiders werken voortaan met de **“eerlijke envelop”**. Uitgangspunt is dat Brit, indien ze gemaakte afspraken heeft overtreden, haar schuld kan *vrijkopen* door op te biechten. Met andere woorden, eerlijkheid wordt *beloond*. Brit heeft altijd een envelop bij met een blanco briefje erin. Als ze iets heeft mispeuterd, en daar eerlijk wil over zijn, dan schrijft ze de datum op het briefje en laat de enveloppe achter in de postbus van haar persoonlijke begeleider. De deal, en deze term is in het geval van Brit heel goed gekozen, is dat ze door haar envelop in te dienen en daarna een moeilijk gesprek te hebben, gegarandeerd kwijtschelding van straf krijgt. Bij dit gesprek hebben beiden een verschillende agenda.

Brit weet dat ze via deze biecht geen schrik meer moet hebben dat er haar iets onaangenaams boven het hoofd hangt, en dus goed kan weggkomen. De agenda van de begeleider is een diepgaand, en zo mogelijk therapeutisch gesprek over fundamentele waarden als respect, eerlijkheid en wederzijds vertrouwen.

Hier kunnen gedragstherapie en Gentle Teaching elkaar vinden. Brit is door het leven dermate beschadigd dat ze gevoelens van vertrouwen enkel kan plaatsen in een instrumenteel kader. Vriendelijk zijn tegen anderen lijkt als een instrument om iets te verkrijgen, of om iets onaangenaams te vermijden. Ervaring leert dat ons discours over vertrouwen, respect, enz... zo moeilijk te begrijpen is voor haar. Met de "eerlijke envelop" hebben we een systeem dat geschreven is in haar instrumentele taal en resultaten oplevert in het Gentle Teaching – kader. Of eenvoudiger, als ze eerlijk is, volgt er geen straf. Ons uiteindelijk doel om op lange termijn een groter wederzijds vertrouwen op te bouwen, kan mijns inziens met haar alleen op deze wijze bereikt worden.

Gentle Teaching en emancipatie

"If there is no safety and love, there is no choice." (John McGee)

Iedereen in Vlaanderen die op welke manier ook betrokken is bij de zorg voor mensen met verstandelijke beperkingen heft de mond vol over emancipatie, zelfbepaling en andere burgerschapsmodellen. Sommigen stellen zich in stilte de vraag, anderen doen het luidop: "Houden Gentle Teaching en emancipatorisch werken een tegenstelling in zich?" Naar mijn mening is het antwoord volmondig "nee". Dit vraagt om enige toelichting.

Met Gentle Teaching hebben we een alternatieve bron aangeboord om een onvoorwaardelijke relatie uit te bouwen met onze cliënten. Dat dit niet zo evident is, mag blijken uit het volgende voorbeeldje.

Omdat het middagmaal in één van onze huizen bijna altijd onaangenaam verliep, besloten we om alle bewoners de kans te geven op hun kamer te eten. De keuze lag hierbij voor 100% bij de bewoner. Dagelijks werd dan ook de vraag gesteld waar elkeen wou eten, in de living of op de kamer. Het duurde meer dan een jaar voor een bepaalde bewoner door had, dat hij zelf de keuze kon maken. Hij vroeg keer op keer of 'hij iets misdaan had en of hij op zijn kamer moest'. Telkens weer moesten we hem duidelijk maken dat hijzelf hier in alle vrijheid een beslissing kon in nemen.

Dit voorbeeld om aan te geven dat het niet is omdat wij een gelijkwaardige en onvoorwaardelijke relatie willen, dat dit ook zo begrepen wordt. Het vergt vele jaren en doorgedreven inspanningen om een klimaat van gelijkwaardigheid te creëren. De start van de 21ste eeuw valt in Vlaanderen samen met de intrede van het burgerschapsmodel. We zijn allen druk in de weer om mensen met beperkingen als volwaardige burgers te zien met rechten en plichten, en zeker de professionele hulpverleners proberen dit dagelijks in de praktijk te zetten. Betutteling, bevoogding en overbescherming maken plaats voor coaching, keuzevrijheid en zelfbeschikking.

In het dagelijkse leven betekent dit dat we meer en meer zijn gaan luisteren naar de mensen met beperkingen. Meer en meer proberen we hen de regie van hun leven in handen te laten nemen. In onze individuele ondersteuning lukt dit elke dag beter. De tijd dat alle bewoners van één tehuis op straat herkenbaar waren aan hetzelfde kapsel van de hand van de 'instellingskapper', of dat iedereen met de schort van het instituut rondliep, ligt gelukkig achter ons.

Vele begeleiders vinden deze evolutie nogal verwarrend. Waar Gentle Teaching het recht op vrijheid en onvoorwaardelijke waardering benadrukt, heeft het emancipatorisch model het over plichten en verantwoordelijkheid. Vanuit emancipatorisch oogpunt vinden wij dat er plichten staan tegenover rechten. Als een persoon met beperkingen een andere klant in het café lastig valt, heeft ook hij het recht om er door de waard uitgegooid te worden.

Ondanks het verwarrende, is er naar mijn mening een heel logische en zinvolle verhouding tussen Gentle Teaching en emancipatorische omgang. De ouder-kind relatie is in deze een goede illustratie.

Als ouder hou je onvoorwaardelijk van je kind. De eerste levensjaren staan volledig in het teken van het creëren van een gevoel van veiligheid en verbondenheid met jezelf en de omgeving. Zonder hierover na te denken, is onze liefde onvoorwaardelijk. Naarmate het kind ouder wordt, zal de manier van omgaan voortdurend andere vormen gaan aannemen. De eerste jaren aaien, knuffelen, kussen en kietelen we erop los, later zullen onze liefdevolle woorden belangrijker worden. De enige echte constante in onze ouder-kind relatie is onze *onvoorwaardelijke* liefde. Deze onvoorwaardelijkheid, geïnspireerd op de ouder-kind relatie en beschreven in Gentle Teaching, moet ook permanent de drijfveer zijn voor onze relatie begeleider-bewoner.

Anderzijds willen we als ouder aan onze kinderen de kans geven zich te ontplooien.. In de loop der jaren gaan we hen steeds minder beschermen, en hen met beide benen in het leven laten staan. Afhankelijk van de levensfase gaan we manieren zoeken om hen binnen hun mogelijkheden van het moment, ten volle te laten ontplooien. Met andere woorden, we proberen onze kinderen emancipatorisch te benaderen. We doen meer en meer beroep doen op hun engagement in onze relatie. Hun vrijheden worden groter. Als ouder verwachten wij dan ook een grotere verantwoordelijkheid. Dit proces kan maar goed verlopen als *de voorwaarde van de onvoorwaardelijkheid* is vervuld. Met andere woorden, de groei van een kind tot volwassene kan maar harmonieus verlopen als het zich geborgen weet in een liefdevolle en onvoorwaardelijke omgeving.

Ook in de ondersteuning van mensen met beperkingen is het creëren van een klimaat van onvoorwaardelijkheid een conditio sine qua non om hen te laten ontplooiën. Meer nog, het jarenlange werken, geïnspireerd vanuit Gentle Teaching is een noodzakelijke voorwaarde om emancipatorisch te gaan werken. Zolang bewoners hun begeleiders zien als potentiële 'bestraffers en beloners', kan er geen sprake zijn van een emancipatorisch proces. Daarom is Gentle Teaching een noodzakelijke voedingsbodem voor de emancipatie van mensen met beperkingen. Ook elders in Vlaanderen ziet men de emancipatorische trein voorbijrijden, en springt men erop. De vraag is alleen of het noodzakelijke klimaat van onvoorwaardelijkheid overal is geschapen...

Karel De Corte

Voor wie meer wil weten...

KAREL DE CORTE
Orthopedagoog

Vorming & Training
Casemanagement & Advies

Diepestraat 18
9860 BALEGEM
0479 91 88 47
kareldecorte@versateladsl.be

Een eerste warme uitnodiging voor iedereen...

Universiteit Gent en Den Dries vzw organiseren

7TH INTERNATIONAL GENTLE TEACHING CONFERENCE
GHENT, September 20 - 22, 2006

o.l.v. John McGee

www.gentleteaching2006.ugent.be

Karel De Corte - orthopedagoog
Diepestraat 18, 9860 BALEGEM
09 362 35 70 - 0479 91 88 47
info@kareldecorte.be - www.kareldecorte.be